

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету Сломи
Валентини Миколаївни на дисертацію Мудрака Романа Миколайовича
«Інституціоналізація та функціонування юридичних клінік у США та
Україні: порівняльно-правове дослідження», подану на здобуття ступеня
доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

**Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами.**

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена трансформаційними процесами у системі вищої юридичної освіти України, а також необхідністю посилення її практичної складової в умовах євроінтеграції. Саме юридичні клініки є тим інструментом, що поєднує як набуття здобувачами вищої освіти практичних навичок консультування, аналізу справ, так і виконання соціальної місії.

Додаткової актуальності дослідженню надають виклики сьогодення, адже в умовах воєнного стану соціальна місія юридичних клінік набуває особливого значення, оскільки зростає запит вразливих верств населення на якісну правничу допомогу. Юридичні клініки закладів вищої освіти стають важливим елементом національної системи безоплатної правничої допомоги, тому модернізація їхньої діяльності має важливе суспільне значення.

Зважаючи на ті проблемні аспекти, які існують у питаннях діяльності юридичних клінік в Україні, важливим є вивчення досвіду США, оскільки це дозволить виявити універсальні закономірності та адаптувати кращі американські практики діяльності юридичних клінік до українських реалій.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тем науково-дослідної роботи кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету: «Архітектоніка та дивергенція державно-правових інститутів в Україні та світі: історія та сучасність» (державний реєстраційний

номер – 0118U003550), «Оновлення приватного права України в умовах євроінтеграційних процесів» (державний реєстраційний номер – 0122U000626).

Таким чином, тема дисертаційної роботи є актуальною, своєчасною, та має як теоретичне, так і практичне значення для подальшого удосконалення діяльності юридичних клінік.

Особистий внесок дисертанта в отриманні наукові результати.

Дисертація Мудрака Романа Миколайовича «Інституціоналізація та функціонування юридичних клінік у США та Україні: порівняльно-правове дослідження» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують завдання, спрямоване на здійснення комплексного порівняльно-правового аналізу процесів інституціоналізації та функціонування юридичних клінік у США та Україні, виявлення закономірностей їх розвитку, оцінювання рівня інституціональної зрілості, а також розроблення теоретично обґрунтованих і практично орієнтованих пропозицій щодо подальшого вдосконалення діяльності юридичних клінік в Україні.

Автор висловлює власну позицію стосовно багатьох проблемних аспектів з досліджуваної тематики, а також додатково аргументує існуючі в доктрині погляди вчених, які він підтримує.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз змісту дисертаційної роботи Мудрака Р.М. дав змогу зробити висновок, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають такому виду досліджень, мають достатній рівень наукового обґрунтування та логічно випливають з викладеного матеріалу. Послідовна логіка викладу та чітка структуризація матеріалу забезпечують внутрішню узгодженість отриманих результатів і їх відповідність поставленій меті та завданням дослідження

Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується коректністю визначення об'єкта та предмета дослідження, опрацюванням широкої джерельної бази, раціональним використанням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, апробацією результатів дисертаційного дослідження.

Висновки дисертації обґрунтовані та логічно впливають з викладеного матеріалу.

Ступінь наукової новизни результатів дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота містить низку наукових положень, висновків і рекомендацій, які характеризуються науковою новизною та мають практичну цінність.

Вагомим науковим результатом є запропонована автором концепція юридичних клінік як об'єкта правової інституціоналізації, відповідно до якої юридичні клініки розглядаються як самостійний соціально-правовий інститут, розвиток якого відбувається через процеси нормативного закріплення, організаційного оформлення, професіоналізації діяльності, функціональної диференціації та суспільної легітимації.

Заслугує на увагу здійснене автором комплексне порівняльно-правове оцінювання рівня інституціональної зрілості юридичних клінік України та США, що дало змогу встановити особливості, закономірності та відмінності їх інституціонального розвитку.

Варто підтримати та схвально оцінити висновок здобувача щодо концепції подальшого розвитку юридичних клінік в Україні, яка передбачає їх розвиток як багатофункціонального соціальноправового інституту, інтегрованого у систему правничої освіти, механізми забезпечення доступу до правосуддя та розвиток громадянського суспільства.

Слушною є позиція автора щодо етапів становлення та розвитку юридичних клінік в Україні через уточнення особливостей їх інституціоналізації в умовах трансформації правової системи та реформування правничої освіти.

Вказаний перелік не вичерпує всіх положень, які становлять наукову новизну дисертаційного дослідження Мудрака Р.М. Дисертації притаманні й інші висновки та пропозиції, що свідчать про наукову новизну роботи.

Повнота опублікування основних положень дисертації

Аналіз публікацій здобувача свідчить про системне висвітлення основних наукових положень, висновків та пропозицій, викладених у дисертації.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи Мудрака Р.М. знайшли відображення у 13 наукових публікаціях, з яких: 6 статей опубліковано у фахових виданнях України, 1 розділ монографії, 1 стаття у зарубіжному виданні, 5 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Кількість наукових праць, опублікованих за темою дисертації, повнота відображення положень роботи, відповідають встановленим вимогам.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження

Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає у їхній теоретикоприкладній цінності та широких можливостях використання у різних сферах правової діяльності. Викладені у дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у: нормотворчій діяльності; у діяльності закладів вищої освіти; у діяльності юридичних клінік; у діяльності Асоціації юридичних клінік України; у системі безоплатної правничої допомоги; у науково-дослідній діяльності; у навчальному процесі.

Положення дисертаційної роботи використовуються у практичній діяльності юридичної клініки Західноукраїнського національного університету під час організації правопросвітницьких заходів, надання правових консультацій, удосконалення внутрішніх механізмів діяльності клініки, а також у процесі практичної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Право» (довідка про впровадження від 20 травня 2026 р. № 126-29/1249), у правозастосовній практиці адвоката Ганущин Ольги Богданівни м. Тернополя (акт впровадження від 19 травня 2026 р.) та у науково-дослідній діяльності

Оцінка структури дисертації, мови та стилю викладення інформації

Дисертаційна робота Мудрака Р.М. складається із вступу, чотирьох розділів, які об'єднують тринадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Зміст роботи відповідає визначеній меті та завданням дослідження, свідчить про її завершеність.

Дисертація написана діловою українською мовою, а стиль викладення матеріалу забезпечує достатню легкість і доступність його сприйняття.

Дотримання академічної доброчесності

У дисертаційній роботі Мудрака Р.М. не виявлено фактів порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, сфабрикованих відомостей та фальсифікацій). У роботі наявні посилання на джерела інформації, зроблені відповідно до вимог законодавства про авторське право.

Дискусійні положення

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Мудрака Р.М., варто зазначити, що окремі його положення, висновки та пропозиції є спірними або такими, що потребують додаткової аргументації під час публічного захисту.

1. У п. 2 наукової новизни автор пропонує методику визначення рівня інституціональної зрілості юридичних клінік, яка базується на системі нормативних, організаційних, функціональних, професійних та легітимаційних критеріїв і дозволяє здійснювати комплексне оцінювання ступеня інституціонального розвитку юридичних клінік. Загалом позитивно оцінюючи запропоновану методику варто зазначити, що її практична реалізація могла б стати ще більш наочною за рахунок конкретизації кількісних та якісних

індикаторів, які покладені в основу оцінювання інституційної зрілості юридичних клінік за кожним із запропонованих критеріїв.

2. На с. 93 дисертації автор, характеризуючи сучасний стан інституціоналізації юридичних клінік в Україні, робить висновок, що процес нормативної інституціоналізації ще не можна вважати повністю завершеним, зокрема й через відсутність спеціального закону про юридичні клініки. У зв'язку із зазначеним, варто було б у контексті дослідження сформулювати авторське бачення щодо структури та змісту даного Закону.

3. Досліджуючи діяльність юридичних клінік у США, автор вказує, що поширеним видом діяльності клініки є представництво інтересів клієнтів у судах (с. 128-129 дисертації). Позитивно оцінюючи здійснений автором аналіз діяльності юридичних клінік у США, варто зазначити, що у дисертації не визначено процесуальні межі, у яких студенти мають право виступати в судах різних штатів, а також умов здійснення такого представництва. Доцільно було б глибше розкрити цей механізм, оскільки саме він має практичний інтерес для модернізації національного законодавства.

4. Потребує додаткового обґрунтування бачення автора щодо шляхів подолання окреслених у роботі проблем, зокрема в частині вдосконалення механізмів фінансування, професіоналізації клінічного викладання та розширення спеціалізації окремих напрямів діяльності (с. 192 дисертації). У роботі доцільно було б запропонувати конкретні організаційно-правові моделі або нормативні зміни для вирішення цих проблем, що посилює практичну цінність сформульованих висновків.

5. Дисертаційна робота мала б вагомий прикладний характер, якби автор розширив емпіричну базу шляхом детального аналізу та узагальнення практичного досвіду функціонування конкретних юридичних клінік України та США.

Проте, висловлені зауваження не знижують позитивної оцінки роботи, її наукової та практичної цінності, а можуть слугувати основою для наукової дискусії.

Загальний висновок

Дисертація Мудрака Романа Миколайовича «Інституціоналізація та функціонування юридичних клінік у США та Україні: порівняльно-правове дослідження» є самостійною, завершеною науково-дослідною працею, виконаною на належному теоретичному рівні, має практичне значення та відповідає всім вимогам, які ставляться до такого виду робіт.

За актуальністю, змістом, повнотою вирішення поставлених завдань, науковою новизною отриманих результатів дисертаційна робота відповідає спеціальності 081 Право, вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Мудрак Роман Миколайович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського
національного університету

Валентина СЛОМА

Підпис В. Слома

Завіряю:
НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ А. Семен